

організовувати незалежне оцінювання роботи судді у відкритих судових засіданнях. Результати незалежного оцінювання роботи судді в судовому засіданні фіксуються в анкеті, що містить інформацію про тривалість розгляду справи, дотримання суддею правил судочинства і прав учасників процесу, культуру спілкування, рівень неупередженості судді, рівень задоволення поведінкою судді учасниками процесу, зауваження щодо ведення процесу, інші відомості. Заповнена анкета незалежного оцінювання роботи судді в судовому засіданні включається до суддівського досьє.

На нашу думку, на рівні окремих судів (принаймні апеляційного рівня) слід розробляти й затверджувати спеціальні правила допуску й присутності громадськості й представників ЗМІ у відкритих судових засіданнях, які регламентуватимуть у тому числі процедурні моменти громадського оцінювання роботи судді. Це ні якою мірою не обмежуватиме право громадян на доступ до правосуддя, а забезпечуватиме їх комфортне перебування в суді з одночасним гарантуванням безпеки суддів.

Важливо також пам'ятати, що суддя як незалежний і безсторонній арбітр у справі не зобов'язаний а не може публічно коментувати справи, які перебувають у його провадженні. Відповідно до ст. 12 Кодексу суддівської етики суддя не може робити публічних заяв, коментувати в засобах масової інформації справи, які перебувають у провадженні суду, та піддавати сумніву судові рішення, що набрали законної сили. Комунікація із представниками ЗМІ – це обов'язок уповноважених співробітників апарату суду (прес-секретарів, спікерів судів), які мають готувати відповідні прес-релізи щодо діяльності суду, організувати і проводити зустрічі з представниками ЗМІ, давати коментарі, не порушуючи при цьому чинне законодавство. Суддя у визначеному законом порядку надає засобам масової інформації можливість отримувати інформацію, не допускаючи при цьому порушення прав і свобод громадян, приниження їх честі й гідності, а також авторитету правосуддя (ст. 11 Кодексу суддівської етики).

Відкритість інформації про різноманітні аспекти судової влади впливає з обов'язку правової демократичної держави доводити до громадян відомості про діяльність її органів і посадових осіб. Звідси виникає потреба як забезпечення гласності й відкритості судових процесів, так і інформування громадськості про результати діяльності органів судової влади. Такий зв'язок суду із громадськістю забезпечує суспільний контроль за судами, одночасно виконуючи роль ефективного механізму попередження корупції в них.

Гусаров К. В.,

доктор юридичних наук, професор кафедри цивільного процесу, Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

ЗАСАДИ СУДДІВСЬКОЇ СПЕЦІАЛІЗАЦІЇ: ЧИ ДОЦІЛЬНІ ЗМІНИ?

Стаття 125 Конституції України визначає побудову системи судів загальної юрисдикції за принципами територіальності і спеціалізації. Основним питанням побудови судової системи в юридичній літературі присвячено чимало робіт професора Марочкіна І. Є.

Проте в деяких законопроектах щодо реформування судової системи пропонується відхилення від конституційного принципу спеціалізації системи судів загальної юрисдикції. Так, текст законопроекту «Про внесення змін до Закону України «Про судоустрій

і статус суддів» та інших законодавчих актів щодо удосконалення засад організації та функціонування судової влади відповідно до європейських стандартів» дозволяє висловити власні міркування щодо доцільності відхилення від принципу спеціалізації системи судів загальної юрисдикції.

Не відходячи від поділу системи судів України на суди загальної юрисдикції та суд конституційної юрисдикції (ст. 3 законопроекту), спеціалізацію судів ст. 18 законопроекту визначає, виходячи з розгляду судами адміністративних, цивільних та кримінальних справ і справ про адміністративні правопорушення. Стаття 21 законопроекту та зміни, що пропонуються до ст. 1 ГПК України, зумовлюють відмову від існування системи господарських судів як однієї з автономних судових установ по розгляду справ, що віднесені до юрисдикції господарських судів. Розгляд справ господарської юрисдикції по першій інстанції у законопроекті пропонується передати окружним судам з розгляду цивільних і кримінальних справ.

Класифікація спеціалізації судів за юрисдикційними критеріями тривалий час виступає предметом наукових дискусій. Є прибічники як «роздрібної» спеціалізації судів шляхом утворення судів у кримінальних, цивільних, трудових, господарських справах і т. ін., так і прихильники існуючої у законодавстві про судоустрій спеціалізації судів за юрисдикційними критеріями. Л. М. Москвич у зв'язку з цим пише, що варіантів запровадження механізму спеціалізації судів багато, вони достатньо різноманітні: від утворення спеціалізованого суду лише на рівні нижчої ланки судової системи з переглядом справ в апеляційному порядку апеляційними судами загальної юрисдикції до утворення окремих гілок спеціалізованих судів зі своїми апеляційними й вищими судами, що функціонують окремо від системи судів загальної юрисдикції. Предметна спеціалізація судів у Німеччині, Франції, Австрії, Іспанії, Великобританії реалізується шляхом створення окремих, а інколи і самостійних судових підсистем з розгляду певних категорій справ щодо податкових, фінансових, трудових, земельних, соціальних, торгових та інших спорів (Москвич Л. М. Ефективність судової системи: концептуальний аналіз. – Харків: ФІНН, 2011, С. 145, 148, 149).

Сучасні прибічники ліквідації автономії господарських судів виходять, поряд з іншим, з даних судової статистики, відповідно до якої кількість справ, розглянутих господарськими судами у порівнянні з попередніми роками, значно зменшилась. З такою аргументацією навряд чи можна погодитись виходячи із стану вітчизняної економіки в цілому, оскільки значна кількість економічних спорів свідчить про розвиток економіки, а не навпаки. Тому звертати уваги на тимчасові труднощі у вітчизняній економіці, та з цього приводу виступати за ліквідацію системи судів, що розглядають економічні спори, нерозумно.

Поряд з цим, принцип судової спеціалізації передбачає також спеціалізацію в системі судів кожної юрисдикції. В районних (міських, міжміських) судах залишається явище, коли суддя розглядає справи як цивільної, так і кримінальної, адміністративної юрисдикції. Віддаючи велику пошану такій самовідданій праці вершителів правосуддя, не можна не відзначити пріоритет розподілу справ та їх розгляду за наявності в межах суду спеціалізації суддів. А існування професійної ланки цілої судової системи, що розглядає господарські спори, свідчить про специфічність справ господарської юрисдикції та про спеціалізовану спрямованість здійснення правосуддя судовими колегіями господарських судів виходячи із специфічності розгляду таких справ, як, наприклад, справи про банкрутство, справи, що витікають з корпоративних правовідносин чи державних закупівель тощо.

Можлива ліквідація господарських судів як системи спеціалізованих судів вноситиме дисбаланс у роботу органів судової влади всіх інстанцій та всіх юрисдикцій з багатьох

підстав. А в історико-правовому аспекті таке «руйнування» судових органів навряд чи виправдано побудовою правової держави та вдосконаленням доступності правосуддя. У теперішній час, як вважаю, суспільство та судова система втомилися від реформ, тим паче від тих, основу яких складає не створювання, а руйнація.

З огляду на зазначене уявляється, що пропозиції укладачів вищевказаного законопроекту відносно відмови від існування системи господарських судів є нелогічними та необґрунтованими. В той же час слід підтримати ідеї законопроекту щодо передачі справ з господарського суду до суду іншої юрисдикції та навпаки (подібне пропонував М. І. Черленяк (Черленяк М. І. Підвідомчість справ господарським судам України : дис. ... канд. юрид. наук ; Ін-т економіко-правових дослідж. НАН України. – Донецьк, 2007. – 201 с.)); щодо допуску справи до провадження найвищого судового органу колегією у складі трьох суддів Верховного Суду України виходячи з функціональної компетенції кожної ланки судової системи.

Назаров І. В.,

доктор юридичних наук, доцент, професор кафедри організації судових та правоохоронних органів, Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

НАПРЯМИ РЕФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ ОРГАНІВ ФОРМУВАННЯ СУДДІВСЬКОГО КОРПУСУ

Після проголошення незалежності України реформування судової системи мало на меті відновлення високого значення судової влади. З метою визначення напрямків реформування було схвалено Концепцію судово-правової реформи. Акцент при цьому робився на необхідності забезпечення судового захисту прав і свобод людини і громадянина в Україні, вивченні ролі суду в розв'язанні спорів, що виникають між людиною і державою, наділенні суду повноваженнями реального гаранта прав людини.

Реформування судової системи України в ті часи було обумовлено тим, що суди України, вся система юстиції і чинне законодавство, яке регулювало діяльність правоохоронних органів, переживали глибоку кризу. Суди не завжди надійно охороняли права і свободи людини, являли собою важливий інструмент командно-адміністративної системи і змушені були бути провідниками її волі. Відповідно судово-правова реформа повинна була привести судову систему, а також всі галузі права у відповідність із соціально-економічними та політичними змінами, що відбулись у суспільстві. Також було розуміння того, що без утворення незалежного і самостійного органу для вирішення питань відбору суддівських кадрів і їх відповідальності досягнення визначених завдань неможливо. Саме це спричинило поступове реформування системи кваліфікаційних комісій суддів, створення Вищої ради юстиції та реформування Вищої кваліфікаційної комісії суддів України.

Вища рада юстиції (далі – ВРЮ) почала працювати з 1998 р. і за це час багато практиків і науковців прийшли до висновку що одночасне її функціонування разом із Вищою кваліфікаційною комісією України (далі – ВККСУ) не є ефективним і доцільним. Ми підтримуємо таку позицію і вважаємо, що існує кілька варіантів вирішення проблеми взаємодії ВРЮ і ВККСУ кожен з яких є кращім за відсутність змін.